

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PRIVAT

Totul sub semnul discuției

3-4/2021

UNIVERSUL JURIDIC

Indexări internaționale: www.heinonline.org www.ceeol.com www.ebscohost.com

www.indexcopernicus.com

REVISTA ROMÂNĂ DE DREPT PRIVAT

Director: Valeriu STOICA

Director adjunct: Ionuț-Florin POPA

Redactor-șef: Mircea Dan BOB

Fondator: Marian NICOLAE

Secretar general de redacție: Cristina NICOLAI

Consiliul științific:

Președinte: Marian Nicolae

Pascal Ancel

– profesor, Université du Luxembourg

Flavius-Antoniu Baias

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Serban Beligrădeanu

– doctor în drept, fost redactor-șef, Revista Dreptul

Corneliu Bîrsan

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București, judecător la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

Sebastian Cercel

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova

Dan Chirică

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Viorel Mihai Ciobanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Ion Deleanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Pascale Deumier

– profesor, Université Lyon 3 Jean Moulin

Michel Grimaldi

– profesor, Universitatea Paris II – „Panthéon Assas”

Vladimir Hanga

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Călina Juguștru

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Ioan Leș

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Denis Mazeaud

– profesor, Universitatea Paris II – „Panthéon Assas”

Lucian Mihai

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Jean Pineau

– profesor, Universitatea din Montréal, Québec

Liviu Pop

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Valeriu Stoica

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea din București

Brândușa Ștefănescu

– profesor, Academia de Studii Economice, judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție

Ovidiu Ungureanu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

Paul Vasilescu

– profesor, Facultatea de Drept, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca

Colegiul de redacție:

Lucian Bercea

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea de Vest, Timișoara
(drept comercial; drept bancar;
dreptul creditului)

Radu Bogdan Bobei

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(drept comercial internațional)

Luminița Dima

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(dreptul muncii; drept european al muncii)

Răzvan Dincă

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(dreptul proprietății intelectuale;
contracte speciale)

George-Alexandru Ilie

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(persoana fizică; obligații;
teoria generală a dreptului)

Cristina Nicolescu

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(dreptul familiei și regimuri matrimoniale)

Ionuț-Florin Popa

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
(obligații; contracte europene
și internaționale)

Dan Andrei Popescu

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca
(drept internațional privat)

Radu-Romeo Popescu

Profesor – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(succesiuni și liberalități)

Radu Rizoiu

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(persoana juridică;
garanții reale și personale)

Sebastian Spinei

Conferențiar – Facultatea de Drept,
Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu
(drept procesual civil)

Laura Toma-Dăuceanu

Lector – Facultatea de Drept,
Universitatea din București
(drepturi reale)

10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil – învingerea scepticismului*

Prof. univ. emerit, dr. **VALERIU STOICA**

Facultatea de Drept, Universitatea din București

I. Trei etape, trei forme de manifestare a scepticismului

1. O SĂRBĂTOARE A CODULUI CIVIL. La 1 octombrie 2021 s-au împlinit 10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil. Dacă nu în fiecare an, cel puțin o dată la 10 ani aniversarea Codului civil ar trebui să fie o sărbătoare. După Constituție, Codul civil este cea mai importantă lege a țării. Din punctul de vedere al frecvenței aplicării, s-ar putea spune chiar că este cea mai importantă lege. Coloana vertebrală a spațiului juridic de libertate și de siguranță al persoanei este Constituția, dar Codul civil dă cu adevărat viață acestui spațiu. Nu este deci o sărbătoare doar a juriștilor, cu atât mai puțin doar a civiliştilor. Este o sărbătoare a tuturor celor ce-și doresc și se bucură de libertatea și siguranța persoanei lor. Este un motiv suficient de puternic pentru a dedica numerele 3-4/2021 ale *Revistei române de drept privat* acestei sărbători. Cum celor sărbătoriți la aniversări li se urează în primul rând sănătate, împlinirea a 10 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil este un bun prilej pentru a examina starea sa de sănătate. În textele subsumate temei din acest număr al RRDP, autorii analizează viabilitatea soluțiilor normative cuprinse în Codul civil, din perspectiva receptării lor în jurisprudență și în doctrină. Au fost avute în vedere jurisprudența Curții Constituționale, jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție (decizii prin care au fost soluționate recursuri în interesul legii sau au fost dezlegate probleme de drept și decizii de speță), precum și jurisprudența relevantă a altor instanțe judecătorești sau arbitrale. Celor care s-au temut sau au sperat că nu va fi viabil Codul civil li se poate spune: „copilul” este sănătos și matur încă de la naștere. Este un mod metaforic¹ de a constata, la această aniversare, învingerea celor trei forme de manifestare a scepticismului, în trei etape diferite, în legătură cu actualul Cod civil.

2. SCEPTICISMUL PRIVIND NECESITATEA SAU UTILITATEA UNUI NOU COD CIVIL. Cu altă ocazie, au fost inventariate argumentele principale care au justificat inițierea redactării acestui Cod și apoi adoptarea lui de către Parlament.

„Există mai întâi o rațiune de ordin lingvistic. Codul civil în vigoare a fost adoptat într-un moment în care limba română era încă în stadiul ei preeminescian. Cine lecturează pentru prima dată Codul civil este surprins, uneori chiar amuzat, de inadecvarea sintactică și conceptuală a limbii române de la 1864 în raport cu exigențele valorilor și tehnicilor juridice prezente în Codul lui Napoleon, model al legiuitorului român. Filtrată prin alambicul operei lui Eminescu, rafinată de-a lungul unui veac și jumătate de gândire

* Prezentul articol constituie forma redactată și prelucrată a ideilor prezentate în prelegerea susținută la Facultatea de Drept din cadrul Universității de Vest din Timișoara, 8 iulie 2021.

¹ Despre metaforă, ca instrument de înțelegere a dreptului, a se vedea D. Dănișor, *Tangoul, o metaforă a teoriei separației puterilor în stat*, în *Dreptul* nr. 8/2021, pp. 58-65.

și practică juridică în cadru național, limba română are astăzi virtuți expresive și valențe conceptuale apte să redea structura logică și nuanțele subtile ale instituțiilor cuprinse în Codul civil. Era deci necesară rescrierea acestui cod în limba română a timpului nostru.

În al doilea rând, în timpul regimului comunist, au fost exilate din Codul civil instituții importante, ceea ce a afectat în mod grav unitatea și coerența acestui opus legislativ. Pentru a înlătura această anomalie, în Noul Cod civil au fost reintroduse instituția persoanelor (Cartea I) și instituția familiei (Cartea a II-a), iar instituția prescripției extinctive a fost reorganizată în Cartea a VI-a, «Despre prescripția extinctivă, decădere și calculul termenelor».

În al treilea rând, în Cartea «Despre bunuri» au fost incluse patru titluri noi. Pe de o parte, evoluțiile juridice în plan internațional au pus în evidență modalități noi de divizare a patrimoniului și de administrare a unor mase patrimoniale. Receptarea acestor evoluții în Noul Cod civil s-a făcut prin reglementarea fiduciei (Titlul IV din Cartea a III-a) și a administrării bunurilor altuia (Titlul V din Cartea a III-a)... Pe de altă parte, unificarea sistemelor de publicitate imobiliară prin Legea nr. 7/1996 și practica administrativă și judiciară, deja consistentă, deși încă insuficientă, de punere în aplicare a acestui act normativ au impus receptarea, în Noul Cod civil, a regulilor fundamentale privitoare la cartea funciară (Titlul VII). Spre deosebire de Legea nr. 7/1996, în noua reglementare a fost adoptat principiul efectului constitutiv și translativ de drepturi reale al înscrierilor în cartea funciară, soluție care va fi de natură să consolideze sistemul de publicitate imobiliară, precum și întregul sistem al drepturilor reale din România. În mod asemănător, consacrarea constituțională și legală a distincției dintre dreptul de proprietate privată și dreptul de proprietate publică și-a găsit reflectarea în Noul Cod civil, prin adoptarea unui set de norme privind proprietatea publică (Titlul VI).

În al patrulea rând, toate dispozițiile care reglementează posesia ca stare de fapt au fost incluse în Titlul VIII din Cartea a III-a. S-a renunțat astfel la soluția hibridă a încorporării normelor juridice referitoare la posesie în diferite instituții răsfricate în Codul civil în vigoare și s-a acordat acestor norme o valoare autonomă, prin organizarea lor într-o structură unitară și coerentă, în cadrul Cărții «Despre bunuri».

În al cincilea rând, regulile conturate în jurisprudență și în doctrină în legătură cu proprietatea comună pe cote-părți și cu acțiunea în revendicare au fost preluate în Noul Cod civil, în aceeași Carte, «Despre bunuri», fiind acoperite astfel lacune serioase din Codul civil în vigoare.

În al șaselea rând, această deschidere către contribuția bogată a jurisprudenței și a doctrinei pe marginea diferitelor instituții reglementate în Codul civil în vigoare s-a materializat în redactarea a numeroase norme juridice prin care aceste instituții au fost actualizate și modernizate, odată cu preluarea lor în Noul Cod civil. În această ordine de idei, trebuie să fie făcută o trimitere specială la Cartea a V-a, «Despre obligații», și, mai ales, la Titlul XI, «Privilegiile și garanțiile reale». În plus, cu privire la obligații, a fost adoptată o concepție monistă, renunțându-se la distincția dintre obligațiile civile și obligațiile comerciale, chiar dacă au fost păstrate anumite particularități ale raporturilor juridice legate între profesioniști.

În al șaptelea rând, în Noul Cod civil au fost integrate cele mai importante dispoziții de drept internațional privat (Cartea a VII-a).

În sfârșit, în al optulea rând, redactorii Noului Cod civil au ținut seama, în multe cazuri, de soluțiile de principiu cuprinse în Codul civil din Québec (adoptat ca model pentru că se întemeiază, la rândul său, pe Codul civil francez, dar și pentru că a receptat în mod creator influențe din dreptul anglo-saxon). Nu au fost ignorate nici modificările aduse Codului civil francez de-a lungul timpului și nici reglementările cuprinse în

codurile civile din alte țări de tradiție franceză (Codul civil italian, Codul civil spaniol, Codul civil elvețian și Codul elvețian al obligațiilor). Tot astfel, au fost avute în vedere soluțiile adoptate în Codul civil Carol al II-lea din 1940.

Toate aceste rațiuni care pun în lumină necesitatea elaborării și adoptării unui nou Cod civil în România atestă, în același timp, continuitatea dintre acesta și vechiul Cod civil. În cea mai mare parte, Noul Cod civil preia soluțiile existente în Codul civil în vigoare. Este normal să fie așa; aceste soluții au fost verificate timp de aproape un secol și jumătate în practica judiciară și și-au dovedit viabilitatea. Chiar soluțiile noi cuprinse în Noul Cod civil nu sunt o invenție a redactorilor acestuia. Aceste soluții noi au fost preluate fie din codurile civile ale altor țări, fie din jurisprudență și doctrină. Altfel spus, ceea ce pare să fie nou este, în realitate, verificat de multă vreme în țări în care evoluția vieții economice și sociale nu a fost împiedicată de constrângerile regimului comunist.

De altfel, meritul legiuitorilor nu este acela de a inventa reglementări, ci de a consacra norme care și-au dovedit utilitatea de-a lungul timpului, fiind verificate în mod repetat, secole și chiar milenii de-a rândul. Principiile și normele juridice nu trebuie să fie rezultatul unei voințe arbitrare, fie ea și majoritară, ci trebuie să reunească o experiență îndelungată cu o tehnică juridică rafinată. O asemenea performanță nu este posibilă decât prin contribuția profesioniștilor dreptului: profesori, magistrați, avocați, notari, funcționari publici, consilieri juridici, executori judecătorești.”²

3. SCEPTICISMUL PRIVIND POSIBILITATEA REDACTĂRII ȘI ADOPTĂRII UNUI NOU COD CIVIL. Chiar și cei care au înțeles necesitatea sau, cel puțin, utilitatea unui nou Cod civil au fost sceptici în legătură fie cu existența resurselor intelectuale, necesare pentru redactarea unui asemenea opus legislativ, fie cu realizarea voinței politice care să permită adoptarea acestuia de către Parlament.

a) *Cine a redactat Codul lui Iustinian?* Cum se știe, această sintagmă, deși improprie, este folosită pentru a denumi cele trei componente importante ale operei legislative (*Institutiones*, *Digeste* sau *Pandecte* și *Codex*), realizate în perioada 529-534, în timpul domniei împăratului bizantin Iustinian, la care s-a adăugat o a patra componentă, *Novele*, realizată după sfârșitul acestei domnii, dar adunând *constituțiile imperiale* adoptate de Iustinian. Desigur, meritul lui Iustinian este acela de a fi inițiat acest proces amplu de codificare, păstrând spiritul dreptului roman, într-o matrice creștină, dar redactarea acestei sinteze legislative monumentale este meritul jurisconsulților lui Iustinian: Tribonian, cel mai prestigios dintre ei, Teofil, Doroteu, Teodor și Isidor. Nici Iustinian, nici jurisconsulții săi nu au inventat soluțiile normative cuprinse în această sinteză, dar le-au organizat într-un sistem coerent, care a rămas un model pentru mileniile ulterioare. Deși se remarcă întotdeauna cu admirație rapiditatea redactării primelor trei părți din *Codul lui Iustinian*, rămase în istorie sub denumirea de *Corpus iuris civilis*, în realitate această operă legislativă a fost concepută nu în șase ani, ci în câteva secole, autorii ei fiind toți jurisconsulții și pretorii romani care au distilat în gândirea și în practica lor o experiență vastă și complexă de precedente judiciare.

b) *Cine a redactat Codul civil francez (Codul lui Napoleon)?* Istoria redactării acestui Cod este destul de lungă și întortocheată³. Încă din anul 1789, Adunarea Națională a

² V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a 3-a, Ed. C.H. Beck, București, 2017, pp. XIII-XIV.

³ A se vedea: G. Canivet, *Présentation en forme d'avant-propos*, în „Naissance du Code civil. Travaux préparatoires du Code civile. Extraits choisis et présentés par François Ewald”, Ed. Flammarion, Paris, 2004, pp. IX-XVI; J.-F. Niort, *Homo civilis. Contribution à l'histoire du Code civil français*, vol. I, Presses universitaires d'Aix Marseille, 2004, pp. 917-926, disponibil la adresa https://books.openedition.org/Ph.Sagnac/La_Législation_civile_de_la_Révolution_française_1789-1804, Paris, 1898, pp. 47-55.